

СТІЙКИЙ РОЗВИТОК БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА – ВАЖЛИВА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТРАНСПОРТНОГО БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

Боровик Ю.Т., к.е.н., доцент (УкрДУЗТ)

У статті визначені і обґрунтовані поняття: "стійкість розвитку", "стійкий розвиток підприємства", "нестійкий розвиток підприємства".

Категорія "нестійкий розвиток підприємства" розкриває систему стосунків між діючими суб'єктами господарювання, сприяє вдосконаленню їх форм зв'язків з приводу забезпечення стійкості і безпеки соціально-економічної системи в цілому.

У статті розглянуті принципи управління нестійким розвитком, яких необхідно дотримуватися для прийняття правильних управлінських рішень.

Визначено чинники впливу на розвиток будівельного підприємства транспортного будівельного комплексу, дія яких призводить до переходу будівельного підприємства зі шляху нестійкого на шлях стійкого розвитку, який забезпечує їх конкурентоспроможність.

Ключові слова: *стійкість, розвиток, стійкість розвитку, стійкий розвиток підприємства, нестійкий розвиток будівельного підприємства, конкурентоспроможність будівельних підприємств транспортного будівельного комплексу.*

СТОЙКОЕ РАЗВИТИЕ СТРОИТЕЛЬНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ – ВАЖНОЕ УСЛОВИЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТРАНСПОРТНОГО СТРОИТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСА

Боровик Ю.Т., к.э.н., доцент (УкрГУЖТ)

В статье определены и обоснованы понятия: "устойчивость развития", "устойчивое развитие предприятия", "неустойчивое развитие предприятия".

Категория "неустойчивое развитие предприятия" раскрывает систему отношений между действующими субъектами хозяйствования, способствует совершенствованию их форм связей по поводу обеспечения устойчивости и безопасности социально-экономической системы в целом.

В статье рассмотрены принципы управления неустойчивым развитием, которые необходимо соблюдать для принятия правильных управленческих решений.

Определены факторы влияния на развитие строительного предприятия транспортного строительного комплекса, действие которых приводит к переходу строительного предприятия с пути неустойчивого на путь устойчивого развития, которое обеспечивает их конкурентоспособность.

Ключевые слова: *устойчивость, развитие, устойчивость развития, устойчивое развитие предприятия, неустойчивое развитие строительного*

предприятия, конкурентоспособность строительных предприятий
транспортного строительного комплекса.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF A CONSTRUCTION ENTERPRISE - IMPORTANT CONDITION OF ENSURING COMPETITIVENESS OF A TRANSPORT CONSTRUCTION COMPLEX

Borovik Y.T., Ph. D., associate Professor (USURT)

The article defines and justifies the concepts: "sustainability of development," "sustainable enterprise development," and "unsustainable development of the enterprise."

The category "unsustainable development of the enterprise" reveals the system of relations between the operating entities of the economy, contributes to the improvement of their forms of links regarding the sustainability and security of the socio-economic system as a whole.

The article considers the principles of managing unsustainable development that must be observed in order to make the right management decisions.

The factors of influence on the development of the construction enterprise of the transport construction complex are determined, the effect of which leads to the transition of the construction enterprise from the unstable path to the path of sustainable development, which ensures their competitiveness.

The unsustainable development of a construction enterprise is determined by resource opportunities to ensure the flow of positively reproductive processes, can lead to both instability and lead the enterprise to stability through the adoption of correct management decisions.

Key words: *stability, development, sustainability of development, sustainable development of the enterprise, unsustainable development of a construction enterprise, competitiveness of construction enterprises of the transport construction complex.*

Постановка проблеми. Будівництво є однією з провідних галузей економіки з якою нерозривно пов'язане стимулювання економічного зростання, забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку регіонів і досягнення темпів, що випереджають розвиток економіки країни.

Будівельна галузь має ряд виняткових ознак і властивостей, які несуть в собі особливі умови функціонування. При цьому успіх будівельно-господарської діяльності підприємств залежить від чинників надійності їх функціонування. Особливості будівельного виробництва як галузі визначаються і при розгляді питань надійності будівельних систем, зокрема транспортного будівельного комплексу.

Системи управління в будівельному виробництві (різновид організаційних систем управління) значно складніше технічних за їх складом та характером взаємозв'язку елементів, бо основним елементом в них є люди, також будівельне виробництво ускладнюється впливом значної кількості дестабілізуючих факторів.

Стійкість є однією з характеристик надійності функціонування економічних систем будівельної галузі. Стійкий розвиток будівельного підприємства є важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності продукції будівельних організацій і досягнення конкурентостійкості будівельних підприємств, зокрема залізничного транспорту, у майбутньому, й

транспортного будівельного комплексу у цілому.[3].

Розвиток будівельного комплексу забезпечується саме розвитком окремих будівельних підприємств. Сучасне будівельне підприємство вимушене функціонувати за умов нестабільного і динамічного ринку. В таких умовах проблема формування раціональних форм і підходів до самого процесу управління має системний характер і лежить в площині глибоких теоретичних досліджень в області управляємості та стійкості економічних об'єктів. Саме тому останнім часом намітилася наступна тенденція: перед будь-яким будівельним підприємством виникає необхідність адаптації до невизначеності середовища з метою виживання в нових умовах. Аналіз сучасних тенденцій і проблем стратегічного розвитку підприємств транспортного будівельного комплексу вказує на те, що ці проблеми потребують комплексного підходу до їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні поняття теорії надійності для технічних систем викладені у роботах Р.Барлоу [23]. Особливий інтерес представляють фундаментальні розробки, пов'язані безпосередньо з формуванням теорії нестійкості таких авторів: як Дж. Томпсон, що розглядав біфуркації, різкі переходи з одного стану в інше [19]; І. Пригожин, який вивчав проблеми нестійкості, безповоротних процесів, самоорганізації нерівноважних систем, знання хаосу і нестабільності [13, 14]; Г. Хакен, що працював над вирішенням проблем формування теорії синергетичних ефектів взаємодій в стійких і нестійких системах [21]; В. Геєць [8], В. Степанов [15], що досліджували проблеми управління нестабільними економічними ситуаціями.

Проблеми стійкого розвитку економіки та підприємств висвітлено в працях зарубіжних та вітчизняних вчених таких, як Бегун Т., Белорус О. Верхоглядової Н., Диканя В., Єлагіна Ю.,

Токмакової І. [1, 2, 5, 6, 10-12, 16, 17] та інших.

Питанням забезпечення конкурентоспроможності підприємств присвячено праці Диканя В, Полякової О., Уткіної Ю. [9]; конкурентоспроможності будівельних підприємств залізничного транспорту – Боровика Ю.[3,4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розробка методичних основ нестійкості розвитку ускладнюється тим, що нині сутність категорії "нестійкість" не з'ясована до кінця, а питанням визначення ознак настання нестійкості приділяється недостатньо уваги.

Не зважаючи на велику кількість праць сучасних вчених присвячених стійкому розвитку підприємств, в них не враховані особливості будівельного виробництва і складність забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сутності поняття "стійкий розвиток підприємства", як важливої умови забезпечення конкурентоспроможності транспортного будівельного комплексу, визначення чинників, що призводять до нестійкості розвитку будівельного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку Й. Шумпетера, розвитком слід вважати зміну траєкторії руху, зсунення стану рівноваги, перехід економічної системи від заданого на певний момент часу центру рівноваги, здійснення нових комбінацій факторів виробництва [22].

Стійкість розвитку підприємства визначається як його здатність і можливість функціонувати та розвиватися з приростом результату відтворення товарів і послуг для задоволення потреб людини у порівнянні з попереднім періодом в умовах ризиків, викликів і погроз, що породжуються конкурентними стосунками в ринковій економіці [7].

Стійкий розвиток підприємства як поняття розкривається в якості умови забезпечення безперервного розширеного відтворення товарів і послуг в цілях задоволення потреб людини нинішнього покоління, не створюючи у виробничих процесах умов для появи погроз в можливостях задоволення потреб людини в системі майбутніх поколінь.

Уперше термін "стійкий розвиток" був застосований в 1972 році на Першій Всесвітній Конференції з довкілля в Стокгольмі. У 1992 р. на конференції ООН з довкілля і розвитку в Ріо-де-Жанейро цей термін був використаний як назва нової концепції існування усього людства. Концепція стійкого розвитку була сформульована як спосіб подолання головної для сучасної цивілізації екологічної загрози, що існувала у вигляді деякої теоретично обгрунтованої небезпеки, що усвідомлюється порівняно вузьким кругом учених і політиків пов'язаною з перенаселенням, з непоправним витрачанням природних ресурсів і із забрудненням довкілля [20].

Стійкий розвиток підприємства обгрунтовується як категорія, що виражає сукупність соціально-економічних стосунків, які формуються між суб'єктами господарювання з приводу створення умов, що забезпечують виробництво товарів і послуг в цілях задоволення потреб людини, не ставлячи під загрозу умови відтворювальних процесів по задоволенню потреб людини в системі майбутніх поколінь.

Для прийняття правильних управлінських рішень необхідно дотримуватися певних принципів управління нестійким розвитком, такими принципами є [5]:

- принцип постійної готовності до реагування на ймовірність нестійкого розвитку підприємства, визначає необхідність постійної готовності менеджерів до можливого порушення рівноваги підприємства на будь-якому етапі його функціонування;

- принцип превентивної дії передбачає, що краще запобігати загрозам нестійкого становища, ніж здійснювати нейтралізацію його негативних наслідків;

- принцип терміновості реагування передбачає, що, чим раніше будуть застосовані елементи управління щодо кожного виявленого симптому нестійкості, тим більші можливості скорішого відновлення порушеної рівноваги матиме в своєму розпорядженні підприємство;

- принцип альтернативності дій передбачає наявність і розгляд максимально можливої кількості альтернативних управлінських рішень щодо нейтралізації окремого фактору нестійкості розвитку;

- принцип дисипативності управлінських рішень передбачає, що вибір того чи іншого управлінського рішення щодо вектора розвитку здійснюється в бік того, якому відповідають мінімальні втрати ресурсів;

- принцип пріоритетності використання внутрішніх ресурсів передбачає, що підприємство повинне розраховувати переважно на внутрішні можливості переведення нестійкого розвитку у стійке становище.

Як ознаки загрози настання нестійкості можна розглядати особливості діяльності будівельних підприємств:

- результатом роботи за кожним будівельним проектом є єдиний об'єкт високої вартості, а не серія однотипної продукції. Тому ця обставина значно впливає на можливість саме нестійкого розвитку і тому виправдовує розробку спеціальних методів і засобів підтримки ухвалення рішень;

- будівництво пов'язане з необхідністю вирішення численних інженерно-технічних, технологічних, економічних і соціальних проблем, тому підвищується ймовірність прийняття неправильного рішення що призведе до розбалансування діяльності та до нестійкого розвитку. Враховуючи

зазначені особливості, можна визначити чинники впливу на розвиток будівельного підприємства, дія яких призводить до переходу будівельного підприємства зі шляху нестійкого на шлях стійкого розвитку.

Враховуючи зазначені особливості, можна визначити чинники впливу на розвиток будівельного підприємства транспортного будівельного комплексу, дія яких призводить до переходу будівельного підприємства зі шляху нестійкого на шлях стійкого розвитку:

- зовнішні чинники:

загальноекономічні чинники – зростання національного доходу, зниження рівня інфляції, прискорення платіжного обігу, стабільність податкової системи, зростання реальних прибутків населення, зниження рівня безробіття;

ринкові чинники (причини) – збільшення місткості внутрішнього ринку, збільшення попиту, ріст активності фондового ринку, стабільність валютного курсу;

інші чинники – політична стабільність, позитивні демографічні тенденції, поліпшення криміногенної ситуації, сприятливі умови для ведення підприємницької діяльності;

- внутрішні чинники:

операційні чинники – ефективний маркетинг, низька доля постійних витрат, високий відсоток повного використання ОВФ, достатній рівень страхових запасів, ефективний виробничий менеджмент, ефективна логістика;

ринкові чинники (наслідки) – ефективна фінансова стратегія, ліквідна структура активів, зростання рентабельності власного капіталу, зниження дебіторської заборгованості, зниження рівня фінансових ризиків;

інвестиційні чинники – ефективний фондовий портфель, раціональне використання інвестиційних ресурсів, досягнення запланованих розмірів прибутку по будівельних об'єктах, ефективний інвестиційний менеджмент.

Нестійкий розвиток будівельного підприємства – це порушення його здатності функціонувати й втрата або отримання нових можливостей розвиватися з приростом результату у порівнянні з попереднім періодом в умовах дії чинників, що породжуються стосунками в ринковій економіці та створює погрози або сприятливу ситуацію для стійкого соціально-економічного та екологічного розвитку майбутніх поколінь.

Будівельні підприємства транспортного будівельного комплексу – працюють у найбільш складних умовах із-за своєї значної лінійної протяжності більшості своїх об'єктів. Вони споруджуються у різних кліматичних умовах та інженерно-геологічних умовах, просто неба, цілий рік, з використанням мобільної техніки та ведуться у звичайно мало обжитих районах. Усі роботи з будівництва залізниць за характером їх розподілу по трасі діляться на два види: зосереджені та розподілені. Тому стійкий розвиток їх більш схильний до впливу негативних чинників.

Висновки та пропозиції.

Нестійкий розвиток будівельного підприємства транспортного будівельного комплексу визначається ресурсними можливостями забезпечити протікання позитивно відтворювальних процесів, що може породжувати як нестабільність, вести до зниження ефективності виробництва, рівня задоволення потреб людини нинішнього покоління і створює загрози для стійкого соціально-економічного і екологічного розвитку майбутніх поколінь, так і привести підприємство до стабільності завдяки прийняттю правильних управлінських рішень з дотриманням принципів управління нестійким розвитком.

Розробка методичних рекомендацій для вирішення питань сприяння стійкому розвитку будівельних підприємств залізничного транспорту та вивчення ряду проблем, пов'язаних з критеріями

формування стратегії розвитку підприємства для забезпечення конкурентоспроможності продукції будівельних організацій і досягнення конкурентостійкості будівельних підприємств транспортного будівельного комплексу, визначає завдання для подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бегун Т.В. Устойчивое развитие: определение, концепция и факторы в контексте моногородов [Текст] / Т.В. Бегун // Экономика, управление, финансы: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Пермь, декабрь 2012 г.). – Пермь: Меркурий, 2012. – С. 158-163.
2. Белорус О.Г. Глобальное устойчивое развитие: монография / О.Г. Белорус, Ю.М. Мацейко; Киев. нац. экон. унт им. В. Гетьмана [и др.]. – К.: КНЭУ, 2006. — 488 с.
3. Боровик Ю.Т. Надійність систем управління виробництвом як фактор підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств / Ю.Т. Боровик // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 40. – С. 135-137.
4. Боровик Ю.Т. Управління конкурентоспроможністю будівельних підприємств залізничного транспорту / Ю.Т. Боровик // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – № 59. – С. 101-108.
5. Верхоглядова Н.І. Нестійкий розвиток підприємства: суть і визначальні чинники / Н.І. Верхоглядова, Ю.В. Лисенко, І.В. Кононова // Інвестиції: практика та досвід. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, ДКС Центр. – 2015. – № 7. – С. 14-18.
6. Верхоглядова Н.І. Система показників для управління стійкістю функціонування будівельного підприємства / Н.І. Верхоглядова, І.В. Кононова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 1. – С. 7-10.
7. Гамалій В.Ф. Дослідження стійкості функціонування промислово-економічних систем / В.Ф. Гамалій, І.В. Ніколаєв // Вісн. екон. науки України. – 2008. – № 1. – С. 14-17.
8. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В.М. Геєць; НАН України; Інст екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 864 с.
9. Дикань В.Л. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Підручник / В.Л. Дикань, Ю.Т. Боровик, О.М. Полякова, Ю.М. Уткіна. – Харків: УкрДАЗТ, 2012. – 415с.
10. Дикань В.Л. Комплексний підхід до управління стійким розвитком підприємств машинобудування / В.Л. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – № 49. – С. 11-18.
11. Дикань В.Л. Фактори економічного зростання та розвитку національної економіки. / В.Л. Дикань, О.М. Чупир. // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 36. – С. 15-22.
12. Єлагін Ю.В. Механізм забезпечення сталого розвитку: Проблеми та задачі / Ю.В. Єлагін // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. – 2012–№ 41. – С. 258-260.
13. Николис Г. Самоорганизация в неравновесных системах: От диссипативных структур к упорядоченности через флуктуации / Г.Николис, И.Пригожин. – М.: Мир, 1979. – 512 с.
14. Пригожин И.Р. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / И.Р.Пригожин, И.Стенгерс. – М.: Прогресс, 1986. – 432 с.
15. Степанов В.Н. Онтология теории устойчивости и неустойчивости (контекст социально-экономико-экологического развития) [Електронний

ресурс] / В.Н. Степанов // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. — 2012. — № 2 (3). — С. 160—164. — Режим доступу:

<http://www.economics.opu.ua/n3.html>

16. Токмакова І.В. Дослідження сутності стійкого розвитку залізничного транспорту / І.В. Токмакова // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2010. — № 29. — С. 227-229.

17. Токмакова І.В. Адаптивний підхід в забезпеченні стійкого розвитку підприємства / І.В. Токмакова, О.М. Булгакова // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2016. — № 54. — С. 297-301.

18. Толстова А.В. Теоретичні основи управління конкурентоспроможністю вітчизняних підприємств / А. В. Толстова, А. В. Котельникова // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2017. — № 59. — С. 177-185.

19. Томпсон Дж. М.Т. Неустойчивости и катастрофы в науке и технике: пер. с англ. / Дж. М.Т. Томпсон. — М.: Мир, 1985. — 254 с.

20. Устойчивое развитие: Новые вызовы: Учебник для вузов/ Под общ. ред. В. И. Данилова-Данильяна, Н. А. Пискуловой. — М.: Издательство «Аспект Пресс», 2015. — 336 с.

21. Хакен Г. Синергетика. Иерархия неустойчивости в самоорганизующихся системах и устройствах / Г. Хаген: пер. с англ. — М.: Мир, 1985. — 424 с.

22. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер; пер. с англ. — М.: Прогресс, 1982. — 456 с.

23. Barlow R. Engineering Reliability. ASA-SIAM, Philadelphia, PA., 1998, 199 p.